

Sprog i Norden

Titel: Kan man tage temperaturen på et sprogligt klima? Nogle sprogpoltiske tendenser i danske avismedier 1990-2007

Forfatter: Dorthe Duncker

Kilde: Sprog i Norden, 2009, s. 71-84

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Forfatterne og Netværket for sprognævne i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kan man tage temperaturen på et sprogligt klima?

Nogle sprogpoltiske tendenser i danske avismedier 1990–2007

Dorthe Duncker

Forudsætningen for en dansk sprogpolitik er selvfølgelig at der er et problem med dansk sprog, og at problemet egner sig til politisk regulering. Men problemet skal også være til at få øje på for politikerne, og det sproglige klima skal være gunstigt. Her spiller mediernes en afgørende rolle. I artiklen eksemplificeres det hvordan man kan opspore tendenser i det sproglige klima ved hjælp af den danske avisdatabase, Infomedia.

Politik handler overordnet om at styre eller påvirke et samfunds udvikling og forudsætter dels et ønske om et bestemt mål for udviklingen (ideologi), dels en begrundet forventning om at udviklingen vil gå i andre retninger uden regulering.

Politik bedrives af politikere, men det er ikke altid at politikerne af sig selv opdager de områder der har regulering behov, og som egner sig til politisk regulering. Den slags behov fremmes – eller skabes i visse tilfælde – i mediernes. Det sker ikke sjældent at en sag først får politikernes bevågenhed når den har optrådt i avisernes spalter.

Sprogpolitik er et område som i høj grad er afhængig af den mediemæssige dækning. Hvis ikke mediernes interesserer sig for sproglige spørgsmål, er chancerne for at politikerne vil gøre det, ikke store. Hvorvidt mediernes interesserer sig for et fænomen, afhænger blandt andet af om det rummer stof til at blive fortalt som en historie på journalistiske præmisser. En væsentlig forudsætning for en national sprogpolitik er at der via mediernes formidles en fortælling om sprog der på tværs af partiskel kan anerkendes som problematisk, og som egner sig til politisk indgriben. Det vil sige at der generelt skal være (skabt) en positiv stemning på området, at det sproglige klima skal være gunstigt. Spørgsmålet er nu om man kan

overvåge en sådan medieproces og måske endda spore tendenser som kan spå om dens politiske udfald.

Søgning i avisdatabasen Infomedia

I en egentlig klimaundersøgelse måler man if. *Den Danske Ordbogs* definition af *klima* "et områdes fremherskende vejrforhold mht. temperatur, nedbør, fugtighed, lufttryk m.m." over et længere tidsrum. På tilsvarende måde kan man forsøge at måle faktorer som er relevante for et sprogligt klima, nemlig i den overførte betydning "stemning mellem mennesker; de betingelser der gælder på et bestemt felt". De spørgsmål som er relevante at stille i denne forbindelse, er i første række om der i det hele taget står noget om dansk sprog i aviserne. Dernæst kan man undersøge hvad artiklerne handler om, og om de udtrykker et sprogligt problem. I det omfang dette er tilfældet, kan man spørge om problemet principielt er politisk regulerbart, og i så fald om det ser ud til at have politikernes bevågenhed.

En klimaundersøgelse kræver at man foretager observationer over en lang periode, og at observationerne kan kvantificeres. Til det formål er avisdatabasen Infomedia (www.infomedia.dk) egnet som empirisk grundlag. Infomedia rummer over 20 mio. artikler fra 1974 til 2008. Basens ældste lag rummer kun uddrag af artikler og kun få aviser, men fra o. 1990 og frem indgår flere aviser, og der medtages hele artikler. Artiklerne fra 1990–2007 kan dermed tjene som observationsperiode for undersøgelsen.

Tilvæksten af artikler i perioden beskrives bedst som eksponentiel, og det er i sagens natur hverken praktisk eller muligt at gennemse samtlige artikler for at opspore tendenser.¹ Man må bruge basens søgegrænseflade til at udtrække artikler, og dernæst må den valgte søgestrategi evalueres for at kontrollere om den giver passende udtømmende og præcise søgeresultater. Det vil sige at man ved stikprøver må kontrollere om de artikler søgningerne returnerer, også indeholder den information man søgte efter, eller om det er nødvendigt at tilpasse søgekriterierne.²

---

¹ Se Lund 1992 for en tekstnær materiale gennemgang af de sprogholdningstilkendegivelser som kommer til udtryk i Dansk Sprognævns presseklipsamlinger i perioden fra 2. verdenskrig til 1990.

² Pladsen her tillader ikke en detaljeret metodisk redegørelse for Infomediasøgningerne (Duncker under udarbejdelse).

Skriver aviserne om dansk sprog?

Første undersøgelsespunkt handler om at finde ud af om der overhovedet står noget om dansk sprog i aviserne i perioden 1990–2007. Svaret er ja. Dansk sprog får spaltepads, nogenlunde jævnt fordelt over hele perioden; i omfang omtrent svarende til omtalen af kongehuset og Dannebrog.

Man kan sondre mellem to former for omtale, direkte eller indirekte. Dansk sprog får direkte omtale i artikler som handler om sproglige emner, og indirekte omtale i artikler der har et ikkesprogligt hovedemne.

Eksempler på direkte omtale af dansk sprog	Eksempler på indirekte omtale af dansk sprog
<p>SPROGHJØRNET Man kan som bekendt snakke for sin syge moster. Men hvorfor netop moster, og hvad fejler hun?, spørger O.K., Thisted. (Pol., 16.2.1997)</p> <p>Det er fedt med en lækker solnedgang <i>Det danske sprog forarmes af uforståelige nyskabelser</i> (Berl., 26.7.1998)</p> <p>Farvel sprog : Når modersmålet mister terræn <i>Det engelske sprogs udbredelse er et kontroversielt sprogpolitisk emne</i> (Inf. 5.4.2001)</p> <p>Fælles indsats for bedre sprog (Flensborg Avis, 3.9.2003)</p> <p>TV fyldt med plathed og beskidt sprog (B.T., 11.9.2003)</p> <p>Nødvendigheden af dansk og engelsk <i>Flere uddannelsesinstitutioner er kritiske over for dele af den sprogpolitik, et udvalg under Kulturministeriet i går lagde frem til debat. Forslagene vil gøre det svært for studerende at begå sig internationalt, men i gemakkerne på Christiansborg bilser flere politikere udspillet velkommen.</i> (Pol., 12.9.2003)</p>	<p>”Man kan jo heller ikke ryge på et pibeløg, vel?” svarede grønthandleren lakonisk, da kokken gjorde opmærksom på, at springløgene ikke hoppede nogen steder, og derfor retteligt burde kaldes forårsløg eller snitløg i stedet for denne bastard af et engelskdansk miskmask, som er ved at forurene sproget.” (<i>artikel om løg</i>; JP 22.7.2001)</p> <p>Hvor går ord hen, når de dør – og bliver fjernet fra ordbogen? Da jeg var barn – og da min far var det for den sags skyld – havde vi noget, der hed blåelse. Eller rettere: Vi købte det ved købmanden, så mor kunne bruge det til hvidvask. Nu har vi det ikke mere. Et opslag i ordbogen afslører, at vi ikke engang har ordet længere. Der, hvor jeg kommer fra, kaldte vi det nu slet og ret blåelse, men der i gaden blev vi nu heller aldrig fremhævet for en særlig forbilledlig omgang med det danske sprog. (<i>artikel om blomstrende lyng</i>; JP 31.8.2003)</p> <p>Moderne tiders tilbøjeligheder som kindkysseri i flæng, anglisering af det danske sprog, afslappede bordmanerer og dårligt afrettede børn brød den iltert rødhårede, aristokratisk udtryksfulde 96-årige Erna Hamilton sig bestemt ikke om. (<i>tv-anm., portræt af Erna Hamilton</i>; Pol. 17.10.1996)</p>

Skema 1 Eksempler på avisartikler som enten direkte eller indirekte handler om dansk sprog.

Hvad handler artiklerne om?

Artiklerne om dansk sprog fordeler sig på forskellige artikeltyper efter et ret fast mønster (jf. Lund 1992, s. 486–88). Bortset fra almindelige journalistiske artikler som omhandler sproglige emner enten direkte eller indirekte, opererer en række aviser med artikelsierier eller faste sprogklummer som behandler sproglige spørgsmål, ofte på læsernes foranledning, bl.a. "Sproghjørnet" og "Ind med sproget" (Politiken), "Ud med sproget" (Dagbladenes Bureau), "Spørg om sproget" (Berlingske Tidende), "Hvor kommer ordet fra?" (Weekendavisen). Også foramtaler og anmeldelser m.m. er med blandt de artikler der har sproget som emne. I løbet af observationsperioden udarbejdes to danske storværker, *Den Store Danske Encyklopædi* (Gyldendal, 1994–2006) og *Den Danske Ordbog* (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2003–2005), og begge værker får fyldig avisomtale både før, under og efter udgivelsen. Desuden udkommer 2. udgave af Dansk Sprognævnets *Retskrivningsordbogen* i 1996, med lancering af "det ny komma" (§ 46–54), og også den udgivelse kaster en del artikler af sig.

Debatstof om dansk sprog fylder generelt godt i spalterne i form af ledende artikler, kronikker og ikke mindst læserbreve. Blandt sprogartiklerne udgør læserbreve en relativt stor andel på godt 9 %. Til sammenligning udgør læserbreve knap 5 % af de artikler der handler om uddannelse og skoleforhold, og knap 3 % af artiklerne i det hele taget. Dette tyder på at sprog er et emne som i højere grad end så mange andre optager det læge avispublikum.

Sprogartiklerne berører forskellige aspekter af emnet dansk sprog. I de faste sprogklummer behandles et bredt spektrum af sproglige emner, enten i form af svar på spørgsmål fra læserne eller emner som skribenten selv vælger at tage op; typisk er der tale om ordforklaringer eller sproghistoriske forklaringer på bestemte udtryk. Der er også en del artikler om dansk som andet- eller fremmedsprog, bl.a. i forbindelse med modersmålsundervisning af børn med dansk som andetsprog. Men det emne man hyppigst støder på i artiklerne er sprogforandring.

Udtrykker artiklerne at dansk har et problem?

Fænomenet sprogforandring opfattes helt overvejende som noget problematisk. Det anskues i artiklerne ud fra to forskellige synsvinkler, fra en intern vinkel om forandring i almindelighed og fra en ekstern der handler om udefrakommende påvirkning af dansk, og der forekommer at være en tendens til at de to synsvink-

ler struktureres i kraft af hver sin begrebsmetafor.³ Den interne forandring kan beskrives som om sproget forfalder, med metaforen SPROG ER EN BYGNING, og den eksterne som om sproget bliver forurennet, med metaforen SPROG ER MILJØ. Forestillingen om sproglig forurening går ifølge *Nye Ord i Dansk* tilbage til 1971, mens forfaldstankegangen er ældre (Lund 1992); ingen af dem er særdanske, de findes begge i fx Norge. Thore Roksvold finder belæg på forfaldsmyten i norske aviser (Roksvold 2005), og miljømetaforen genfindes bl.a. i Norsk språkråds kampagne i 1990'erne, "Aksjonen for Språkleg Miljøvern".

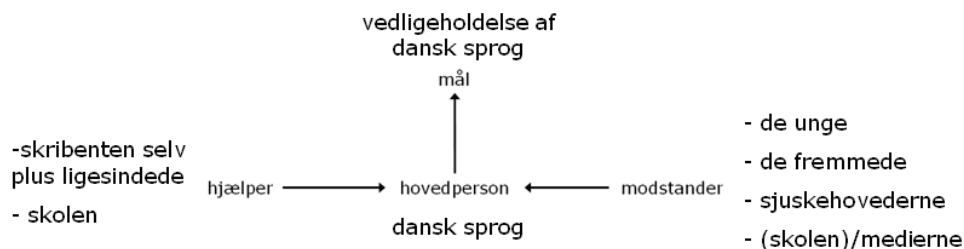
³ En begrebsmetafor fungerer ved at et abstrakt målområde struktureres via et konkret kildeområde, og med udtryk overført fra kildeområdet bliver man i stand til at tale om abstrakte forhold (Lakoff & Johnson 2002 (1980). Begrebsmetaforer anføres traditionelt med kapitæler som MÅLOMRÅDE ER KILDEOMRÅDE, fx TID ER PENGE, KÆRLIGHEDEN ER EN REJSE OG AT FORSTÅ ER AT SE (Ruus 2004).

Eksempler på SPROG ER EN BYGNING	Eksempler på SPROG ER MILJØ
<p>Hvor er det dog skønt «og» erfare, at der endelig er «og-les», «som der» vil <u>bevare vort sprog fra at blive rampone-</u>ret. (Berl.,15.12.1990)</p> <p>Der er ikke længere nogen som ved, hvordan en <u>sprog-</u>bygning ser ud. Selvom alle lever i den, færdes de helst i <u>stueetagen</u>, nær ved udgangen, uden anelse om, hvordan huset som helhed er indrettet. På grund af <u>manglende vedligeholdelse</u> er <u>etagerne</u> ved at styrte sammen. (WEA, 10.4.1992)</p> <p><u>Vedligeholdelsesprogram for det danske sprog</u> (Berl., 7.8.1992)</p> <p>Jyllands-Postens læser i det midtjyske Give, Edith Hansen, har hørt sig godt gal på specielt oplæserne i tv: Talemarkedets vejledere – kan ikke tale rent. Hvad blev der af de små ord 'sin' og 'man'? Man siger 'hans' hele tiden, hvor det skal være 'sin'. Nu siger man blandt andet: 'Han slog med 'hans' arm,' det er den andens arm, men det er man åbenbart ligeglad med.' Denne kloge kone fra Give har kun alt for ret: <u>Det danske sprog undergraves</u> i disse år, og forrest i <u>nedbrydningsprocessen</u> finder vi en række kendte tv-journalister. (E.B., 24.10.1998)</p> <p>ET SPROG I FORFALD Selv i seriøse aviser 'synker man skibe' og 'springer bomber'. Man henvender sig til 'de, der vil med', og 'dem, der ikke vil, kan bare blive hjemme'. Hvornår bliver det legalt at sige: 'Mig spiser'? Som altid skyder man på folkeskolen, og det er naturligvis også her, der skal sættes massivt ind. Men der er andre vigtige faktorer, der er med til at fremme eller <u>nedbryde det gode sprog</u> : radio, tv og aviser. (Pol., 4.8.1999)</p> <p>Vi skal vænne os fra at tro, at ord bare er noget, der kommer ud af munden, siger Birk Christensen, der i øvrigt råder forældre til at kigge grundigt på deres eget sprog , for de går i gang med at <u>renovere</u> ungerne." (Fyens Stiftstidende, 6.11.2004)</p> <p>Det må være sådan at folkeskolen, og senere de højere uddannelser bidrager effektivt til <u>vedligeholdelsen og moderniseringen af det danske sprog</u>. Herudover må man kunne forvente, at skribenter, talere, og politikere, som fremtræder offentligt bidrager ved at benytte et korrekt dansk. (Frederiksborg Amts Avis, 12.9.2006)</p> <p>Det engelske sprogs indflydelse på dansk har været stærkere end andre sprogs. ... Det danske sprog er i mange store virksomheder <u>ruineret</u> og reduceret til et ubehjælpssomt og kluntet danglesk. (Flensborg Avis, 22.9.2006)</p> <p>Personligt har jeg kun et forslag til folk, der bliver så indignerede af medierne, at de føler sig nødsaget til at skrive debatindlæg om det, og det er, at de bruger deres magt som forbrugere og fravælger de medier, der generer dem. ... Nu forventer jeg ingenlunde, at dette bliver positivt modtaget, for én ting har jeg lært, og det er at gamle mænd <u>bygger monumenter</u>, så unge mænd kan rive dem ned igen; det gælder også med sproget. (JP, 4.6.2007)</p>	<p>Der er hos mange en fornemmelse af, at modersmålet forurenes af de engelske låneord, og tonen i protesterne bliver sommetider særdeles ophidset. Det kan der måske være grunde til i det enkelte tilfælde – alt engelsk er ikke en lige stor berigelse – men reaktionen er sjældent konsekvent, og forestillingen om at der findes <u>et rent dansk sprog</u> er en illusion. (WEA, 4.11.1994)</p> <p><u>Sprog er også miljø</u>, og kan som sådant <u>forurenes</u>. Om-trent med disse ord opfordrede forfatteren Jess Ørnsbo på et tidspunkt i en avisartikel til sproglig bevidsthed (Ritzau, 20.8.1998)</p> <p>Sprogrensningens genkomst (Berl., 4.10.1998)</p> <p>SPROGETS MILJØVØGTERE (Pol., 18.10.1998)</p> <p>Kampagnen har også en kraftig national side med henvisninger til et Danmark fra en periode, hvor befolkningen var homogen, hvor alle respekterede nationale værdier, og hvor det danske sprog ikke blev <u>foruren</u>et af højteknologisk slang eller engelsk. Det rød-hvide farveorgie på årsmødet og partiets øvrige symbolik med afholdelse af møder på Dybbøl Banke skal yderligere understrege, at her har ægte danskere deres eget parti. (Pol., 4.10.1999)</p> <p>Til slut skal der gøres opmærksom på, at det danske sprog er ved at blive <u>foruren</u>et af "amerikanismer". De sniger sig ind i først og fremmest ungdommens sprog, og avislæsningen besværliggøres for alle, der ikke har mulighed for at følge med i filmstjernernes og rocksangernes meritter. (Erhvervsbladet, 16.1.2003)</p> <p>Der er foreslået tiltag til <u>oprensning af sproget</u>, så engelske låneord erstattes med dertil indrettede danske, ofte med lattervækkende og ganske absurde resultater. Det herskende sprog er præget af en vi-følelse hos dem, der bruger det og et fremmedgørende de hos dem, der ikke mestrer det. Derfor er de ældre generationer tilbøjelige til at stritte imod noget, der måske blot er en naturlig sproglig udvikling. (JP, 5.7.2003)</p> <p>DANISH DYNAMITE Det kan godt være, at politikere, eksperter og sprogrøgttere er bekymrede og mener, at <u>det danske sprog bliver foruren</u>et med engelske ord. Men danskerne er ligeglade. (Berl., 22.4.2004)</p> <p>– Forfatteren Hanne-Vibeke Holst skriver i Politiken, at <u>ligesom i dansk miljøpolitik – hvor foruren</u>eren betaler – <u>så bør du [dvs. Niarn] også tage ansvar for at foruren</u> sproget. Hvad har du at sige til dit forsvar?</p> <p>– Jeg har ikke <u>foruren</u>et noget sprog overhovedet. Mine tekster afspejler det sprog, min generation snakker. (E.B., 20.11.2004)</p> <p>Verden skaber sproget, og sproget skaber verden, og hvis man <u>lukker lort ud i det fælles, sproglige miljø</u>, kommer <u>fællesskabet til at stinke af det</u>. (JP, 19.2.2005)</p> <p>Hold det danske sprog rent (Nordjyske.dk, 1.2.2007)</p>

Skema 2 Eksempler på avisartikler der indeholder udtryk for begrebsmetaforerne SPROG ER EN BYGNING og SPROG ER MILJØ.

De to metaforer, SPROG ER EN BYGNING og SPROG ER MILJØ, er ikke de eneste som forekommer i artiklerne om sprogforandring, men de udmærker sig ved begge at passe med formatet for den journalistiske historie. Mange avishistorier er disponeret omkring aktantmodellen, og både historien om sproget der forfalder, og sproget der bliver forurennet, rummer de elementer der skal til.

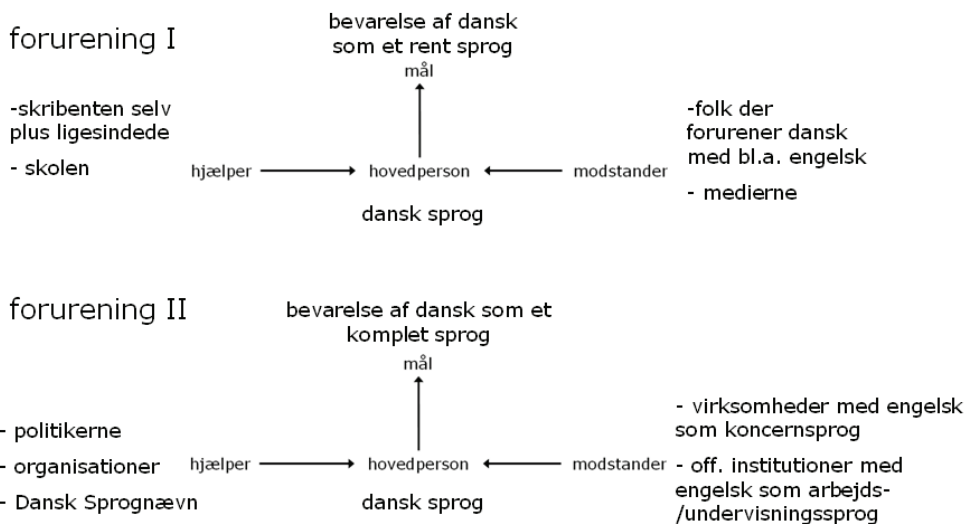
I historien om sproget der forfalder, er det danske sprog hovedpersonen og målet er at bevare dansk i perfekt vedligeholdelsesstand. Modstanderne er de unge, de fremmede, sjuskehovederne og medierne, og hjælperne er folk med samme sprogholdning som skribenten selv plus (folke)skolen. I nogle tilfælde finder man både skolen i skurkerollen og som hjælper, jf. Figur 1.

Figur 1 Rollefordelingen i historien om sproget der forfalder, fortalt med udtryk for begrebsmetaforen SPROG ER EN BYGNING.

Historien om sproget der forurenes, fortælles i to versioner, en hvor målet er bevarelse af dansk som et rent sprog, og en hvor målet er bevarelse af dansk som et komplet sprog. I den første version, forurening I (jf. Figur 2), er hjælperne omtrent de samme som i forfaldshistorien, mens modstanderne ud over medierne er folk som bander, taler nysprog eller blander engelsk ind i dansk når de taler eller skriver.

Figur 2 Rollefordelingen i to versioner af historien om sproget der forurenes, fortalt med udtryk for begrebsmetaforen SPROG ER MILJØ.

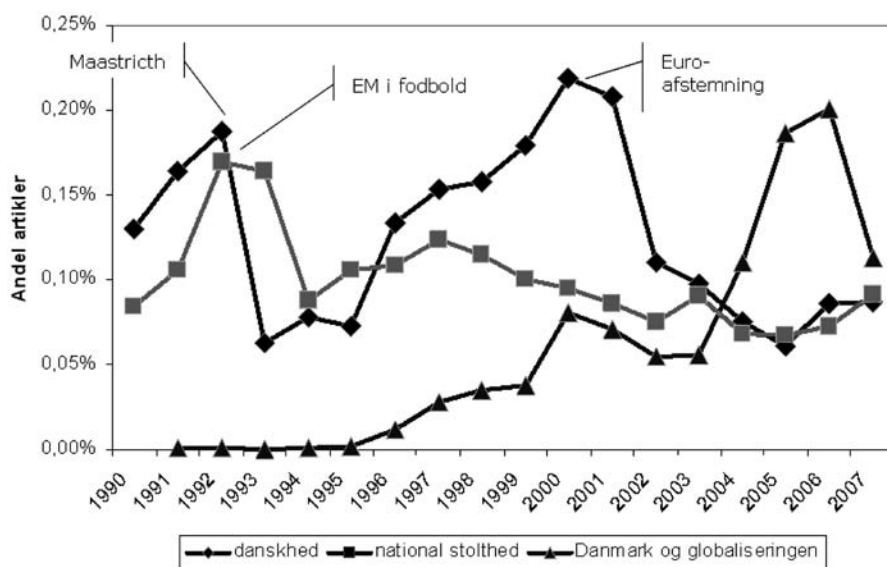
I den anden version, forurening II, er målet at bevare dansk som et komplet sprog. Modstanderne her er navnlig virksomheder med engelsk som koncernsprog og offentlige institutioner med engelsk som undervisnings- eller arbejdsprog, og hjælperne er politikerne, de involverede interesseorganisationer og Dansk Sprognævn. Der er en tendens til at forfaldshistorien og den første version af forureningshistorien fortælles af lægfolk, mens den anden forureningsversion har fortællere med mere sprogfaglig indsigt. Begge versioner af historien videregives i journalistiske artikler hvor de forskellige aktører anbringes i modellens rollepositioner som hhv. helte og skurke.

Kan sprogforandring reguleres politisk?

Den slags sprogforandring som historierne fortæller om, er ikke lige modtagelig for politisk regulering. Forfaldshistorien og den første af forureningshistorierne er ikke regulerbare; her er modstanderne i aktantmodellens forstand almindelige mennesker hvis omgang med sproget falder uden for politisk rækkevidde. Og den anden forureningshistorie er kun delvis regulerbar, nemlig den del der har offentlige institutioner i skurkerollen. Virksomhedernes indførelse af engelsk som koncernsprog er ikke en beslutning politikerne kan gøre om. Eller som den siddende kulturminister, Elsebeth Gerner Nielsen, udtalte forud for Kulturministeriets

sprogkonference i 2000: "En lovgivning på sprogområdet ville være noget meget udansk" (Berl., 8.6.2000).

Konfliktpotentialer i foreningshistorie II ser ud til at handle om modsætningsforholdet mellem det nationale og det globale, mellem danskhed og globalisering, og dette billede bekræftes da også af artikelfordelingen ifølge Infomedia. Hvis man søger efter artikler der behandler begrebet danskhed, og artikler der taler om stolthed i forbindelse med det at være dansk, tegner der sig et billede af at begge emner har været til stede i aviserne i hele perioden. Der er nogle udsving undervejs som er knyttet til bestemte begivenheder der har aktualiseret enten det ene eller begge fænomener (jf. Figur 3).

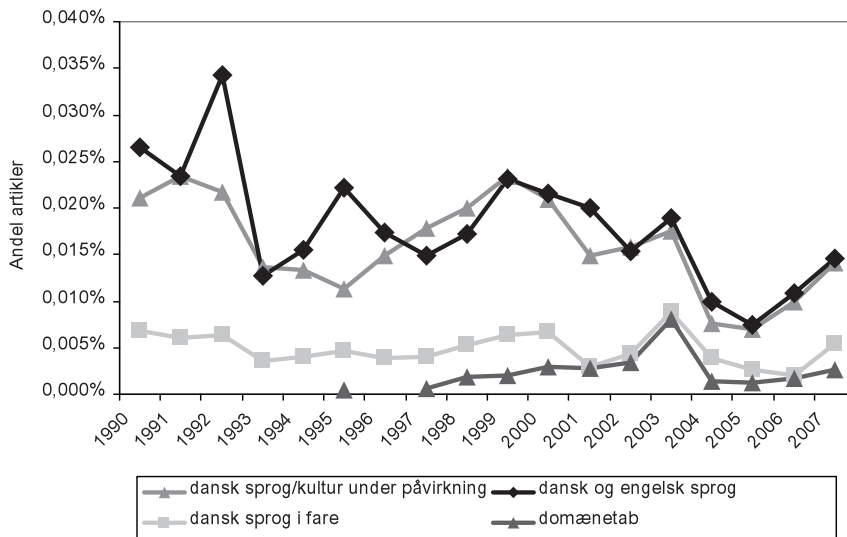

Figur 3 Fordelingen af avisartikler som omtaler danskhed, stolthed over at være dansk og globalisering i perioden 1990–2007.

Danskheden har været oppe i to omgange, i 1992 i forbindelse med Maastricht-afstemningen og i 2000 ved euro-afstemningen, mens den nationale stolthed nåede et foreløbigt højdepunkt med Europamesterskabet i fodbold i 1992. Fra midten af 1990'erne begynder globaliseringen at blive et tema i avisartiklerne, og siden 2004 har globaliseringen fyldt relativt mere i aviserne end det danske, med kulminationspunkt efter nedsættelsen af regeringens Globaliseringsråd i april 2005.

Globaliseringsinteressen kunne tyde på at der i perioden har været en særlig opmærksomhed omkring den eksterne påvirkning af det danske. Dette ville i

givet fald harmonere godt med forestillingen om sprogforandringens årsag i påvirkningen fra engelsk; en forestilling som kan følges tilbage til midten af 1950'erne (Lund 1992, s. 452–456). Gennem hele perioden 1990–2007 skrives der omtrent lige meget om påvirkningen af dansk sprog og kultur og forholdet mellem dansk og engelsk (jf. Figur 4). I noget færre artikler ytres en egentlig bekymring for at dansk er trængt, truet eller ligefrem i fare, og mod slutningen af 1990'erne præciseres bekymringen i kraft af begrebet domænetab.⁴

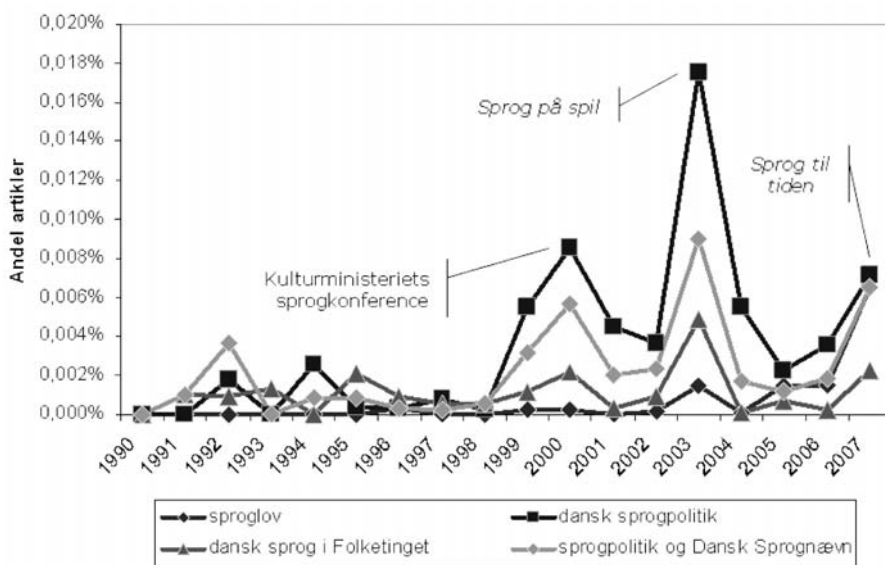
Figur 4 Fordelingen af avisartikler som omtaler påvirkningen af dansk sprog og kultur i perioden 1990–2007.

Vækker bekymringen politisk genklang?

Ud fra Infomedia-artiklerne at dømme ser det ud til at de medieskabte rammer for en politisk interesse i spørgsmålet om den engelske forurening af dansk er på plads med udgangen af 1990'erne, men kan politikerne også se dét? Det kan de ikke lige med det samme. Dansk sprog dukker først op som et emne der tales om på tinge omtrent samtidig med at begrebet domænetab introduceres. Parallelt hermed begynder dansk sprogpolitik at blive et emne i artiklerne, og mod slutningen af perioden dukker spørgsmålet om en egentlig sproglov op i spalterne.

⁴ Den Danske Ordbog anfører 1995 som ældste belæg, og dette årstal stemmer overens med Infomedias oplysninger, men Jørn Lund skrev en kronik i Politiken allerede 2.2.1991 hvor begrebet domænetab introduceres (Lund 1992, s. 450). Denne kronik kan ikke fremsøges med Infomedia.

Man kan via artiklerne følge hvordan en af hjælperne i historien, Dansk Sprognævn, har deltaget som aktiv part i den sprogpoltiske proces. På diagrammet i Figur 5 kan man se nogle toppe som er udtryk for bestemte mediedækkede begivenheder som også har involveret nævnet. I år 2000 er begivenheden Kulturministeriets sprogkonference på kunstmuseet Louisiana (<http://www.kum.dk/sw4337.asp>), og i 2003 afleverer det sprogpoltiske udvalg rapporten *Sprog på spil* (<http://www.kum.dk/sw6576.asp>) med efterfølgende folketingsdebat. Stigningen i 2007 er udtryk for omtale af sprogudvalgets arbejde med rapporten *Sprog til tiden* (<http://www.kum.dk/sw69649.asp>) som blev offentliggjort den 7. april 2008.

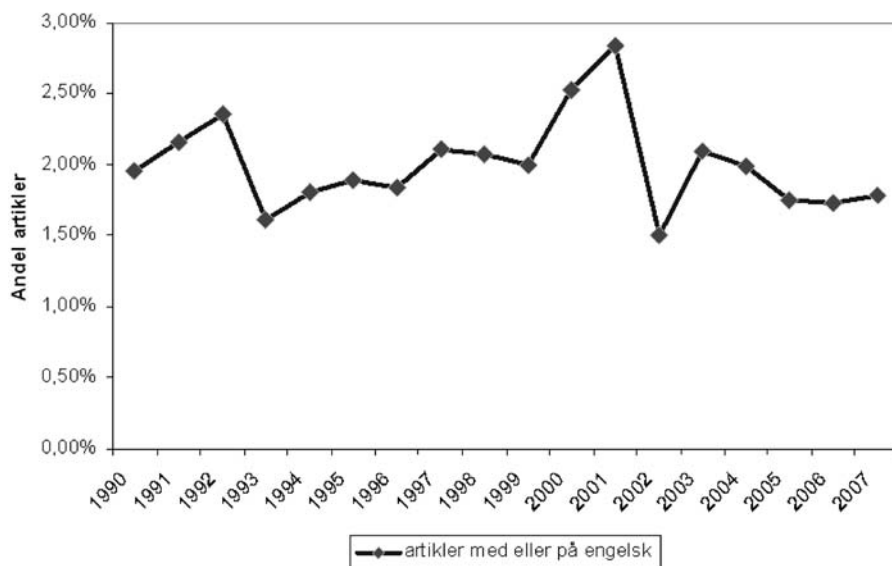
Figur 5 Fordelingen af avisartikler som omtaler sprog og politik i perioden 1990–2007.

Det er værd at bemærke at interessen for sproget er politisk bred, og at den går på tværs af de siddende regeringer; der var regeringsskifte i 2001 fra en socialdemokratisk til en borgerligt ledet regering. Det politiske system som helhed ser altså ud til at være modtageligt over for spørgsmålet om det danske sprogs stilling, men dette billede udsteder ingen garantier for at interessen også efterfølges af politisk handling. Det fremgår at den medierede hukommelse er kort: Efter hver begivenhed falder interessen drastisk, og der skal nye initiativer til for at skabe en ny begivenhed. Man kunne fristes til at spørge om der i realiteten sker andet end at der nedsættes endnu et udvalg som skriver endnu en rapport, og så har sjælen ro så længe.

Historien melder heller ikke noget om hvorvidt sprogproblemet er korrekt eller dækkende fremstillet i avisernes spalter, om der i virkeligheden er et problem, og hvilken løsning der i givet fald kan – og bør – findes på det, men den fortæller at avismedierne spiller en rolle for formidlingen af det, og at de følger formidlingen får, afsætter sig spor i spalterne.

SPROG ER MILJØ

Den tydeligste sprogpoltiske tendens der kan iagttages i aviserne siden 1990, er struktureret om begrebsmetaforen SPROG ER MILJØ. Der er bred enighed om den opfattelse at dansk bliver forurennet af engelsk, og omfanget af engelsk i aviserne er derfor også et relevant målepunkt. Diagrammet i Figur 6 viser andelen af artikler i perioden som indeholder mere end enkeltord på engelsk, nemlig nominalhelheder indledt af bestemmeren *the*.

Figur 6 Avisartikler med eller på engelsk 1990–2007.

Nogle af de kilder Infomedia medtager, er udelukkende på engelsk eller indeholder hele artikler på engelsk, bl.a. et par nyhedsbureauer, men i de fleste tilfælde forekommer de engelske indslag i dagbladene i danske tekstomgivelser, meget hyppigt i forbindelse med film- og musiktitler. Overraskende fremgår det at den

relative andel af artikler på eller med engelsk i perioden ser ud til at have toppet kort efter årtusindeskiftet og nu udviser en svagt faldende tendens.

Der er den interessante pointe ved metaforen SPROG ER MILJØ at sprog som system betragtet tilhører samme klasse som vejr. Begge er komplekse systemer, og komplekse systemer er kendetegnet ved at de ikke lader sig kontrollere, men nok påvirke. Ved bl.a. at regulere CO₂-udledningen forsøger vi at påvirke det globale vejr – og ved at regulere brugen af engelsk i Danmark forsøger vi at påvirke det danske sprog. Ræsonnementerne og måden konsekvenserne anslås på, forløber parallelt: Hvis ikke udslippet reduceres, bryder systemet sammen, men ved at regulere udledningen kan man forsøge at forhindre de værste katastrofer og måske endda gøre skaden god igen. Kyoto-protokollen for det danske sprog er indtil videre rapporten *Sprog til tiden* der opstiller og anbefaler reduktionsmål, og politikernes opgave er herefter at forhandle kvoter for den engelske sprogforurening. Sprogpolitik er derfor en form for politik som deler principielle vilkår – ikke blot i overført forstand – med den globale klimapolitik.

Litteratur

- Coulmas, Florian, 1992. *Language and economy*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Den Danske Ordbog*, 2003–2005, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal.
- Duncker, Dorthe (under udarbejdelse): Søgestrategier for integrerede sproglige undersøgelser i avisdatabasen Infomedia.
- Jarvad, Pia, 1999: *Nye Ord 1955–1998*. København: Gyldendal.
- Lakoff, George & Mark Johnson, 2002 (1980): *Hverdagens metaforer*, oversat af Ulrik Hvilshøj og Hanne Salomonsen. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lund, Jørn, 1992: Danskerne og deres sprog 1945–1990. Kritik og tolerance. I: Ole Feldbæk (red.): *Dansk Identitetshistorie 4*, s. 421–540. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Roksvold, Thore, 2005: *Var avisspråket bedre før? En metodetriangulert studie av normendringer i norsk avisspråk på 1900-tallet*. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Ruus, Hanne, 2004: Det er da indlysende! Til det empiriske grundlag for den kognitive semantik. I: Marianne Ratje & Linda Svenstrup (red.):

Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner, s. 127–154. København: Museum Tusulanums Forlag.

Summary

The prerequisite for a Danish language policy is, unsurprisingly, that there should be a problem with the Danish language, and that this problem can be addressed through political regulation. However, the main challenge is to attract the attention of the politicians to these issues. Moreover, the language climate should be favourable, for which the media play a decisive role. The article presents examples of how tendencies in the language climate can be tracked with the help of the Danish newspaper database, Infomedia.